

#SÜRESİ İÇERİSİNDE İBRAZ EDİLMİYEN ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ*

(THE LEGAL CHARACTER OF THE CHEQUE WHICH IS NOT SUBMITTED
WITHIN DUE OF TIME)

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Şafak NARBAY**
Araş. Gör./Res. Asst. Ferhat ÇELİK***

ÖZ

Süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin hukuken nasıl nitelendirilmesi gerektiği, başta kıymetli evrak hukuku olmak üzere medeni usul hukuku, borçlar hukuku ve icra ve iflas hukuku açısından birtakım sonuçları bulunan ve önem arz eden bir konudur. Bu sorunun cevabına yönelik olarak hukukumuzda doğrudan bir düzenleme söz konusu değildir. Dolayısıyla, uygulamada bu noktada ortaya çıkan uyuşmazlıklar, özellikle emsal Yargıtay kararları ve bunun yanında doktrinde ortaya konulan görüşler çerçevesinde çözülmektedir. Çalışmamızda, Yargıtay kararlarının, doktrindeki görüşlerin de temelini oluşturduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Bu sebeple konu ile ilgili özellikle güncel Yargıtay kararlarını ve doktrindeki görüşleri açıklayarak; değerlendirme ve kanaatlerimizi ifade etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İbraz Süresi, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çek, Delil Başlangıcı, Adi Havale.

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 12.10.2016 tarihinde Yayınevimize ulaşmış olup, 25.10.2016 tarihinde hakem onayından geçmiştir.

** Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

*** Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı.

ABSTRACT

How a stale check should be characterized legally is an important issue with ramifications especially under the Law of Negotiable Instruments, as well as under the Law of Civil Procedure, under the Law of Obligations, and under the Law of Execution and Bankruptcy. Under the Turkish Law there is no direct regulation that addresses this issue. Therefore, the disputes arising on this issue are resolved especially under the guidance of the precedent decisions of the Court of Cassation, and within the framework of the different views under the doctrine. In our study we have established that the decisions of the Court of Cassation also constitute the basis of the opinions under the doctrine. For this reason, we tried to evaluate and indicate our opinions by explaining the current decisions of the Court of Cassation, and the views under the doctrine on this issue.

Keywords: *Presentation period; stale check; commencement of proof; ordinary money transfer*

GİRİŞ

Günümüz şartlarında, özellikle ticari yaşamın vazgeçilmezlerinden olan çeklerde, ibraz süreleri, bu sürelerin hesaplanması, sürelerin geçirilmesinin sonuçları gibi konular, çek hukuku açısından temel konuların başında gelmektedir.

Türk Hukukunda kambiyo senetlerinden biri olan çek ile ilgili düzenlemeler, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun(TTK)¹780 ilâ 823'üncü maddeleri arasında ve 5941 sayılı Çek Kanunu'nda (ÇekK)² yer almaktadır. Çekte ödeme için ibraz süreleri TTK m. 796'da "III-Ödeme için ibraz 1. Genel olarak" başlığı altında düzenlenmiştir. İbraz sürelerinin hesaplanması, önemi, sürelerin geçirilmesinin sonuçlarının bir kısmı TTK'da hükme bağlanmışken, "ibraz süresi geçirilen çekin hukuki niteliği" konusunda TTK'nın çekte ilişkin hükümlerinde "doğrudan" bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konuda ortaya çıkan sorunlar, doktrin ve Yargıtay kararları doğrultusunda çözülmeye çalışılmaktadır.

¹ 13.01.2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (RG. 14.02.2011/27846).

² 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı Çek Kanunu (RG. 20.12.2009/27438).

İbraz süresi geçirilen çekin hukuki niteliği konusunda Yargıtay kararlarında ve doktrinde hem maddi hukuk açısından hem de ispat hukuku açısından çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki çözümler özellikle Yargıtay kararları doğrultusunda şekillenmiştir. İleride açıkladığımız üzere, Yargıtay bazı kararlarında³ süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki “*adi havale*”, bazı kararlarında⁴ ise “(yazılı)⁵ *delil başlangıcı*” olarak nitelendirmiştir.

Bu çalışmada öncelikle TTK’da düzenlenen ibraz süreleri, bu sürelerin önemi, hukuki niteliği, hesaplanması ve ibrazın sonuçları ele alınacaktır. Daha sonra doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları doğrultusunda, ibraz süreleri geçirilen çeklerin hukuki niteliği, söz konusu nitelendirmelerin sebepleri, temel dayanakları ve hukuki sonuçları üzerinde durulacaktır.

I. ÇEKİN ÖDENMESİ İÇİN ÖNGÖRÜLEN İBRAZ SÜRELERİ

1. İbraz Sürelerinin Önemi ve Hukuki Niteliği

Tacir olan ve olmayan bir kişinin çek defteri sahibi olup, çek düzenleyebilmesine ilişkin usul ve esaslar temel olarak 5941 sayılı Çek Kanunu’nun “*Bankanın araştırma yükümlülüğü, çek hesapları ve çek defterleri*” kenar başlıklı 2’nci maddesinde hükme bağlanmıştır. Muhatap banka tarafından verilen bu çek defterlerinin her bir yaprağının keşideci (6102 sayılı TTK: “düzenleyen”) tarafından doldurulması, yani çekin keşide edilmesinden (düzenlenmesinden) sonra, söz konusu çekin ödeme aracı olarak kullanılması ve bunun sonucu olarak gerek 5941 sayılı ÇekK’da gerek 6102 sayılı TTK’da öngörülen hukuki sonuçların meydana gelmesi için, çekin ibraz süresi içinde muhatap bankaya ödenmek amacıyla ibraz edilmesi gerekmektedir. Çünkü poliçe ve bono gibi çek de bir ibraz senedi olduğundan, çekin ödenmek üzere belirli bir süre içinde muhatabın herhangi bir şubesine⁶ ibraz edilmesi zorunludur⁷.

³ Bkz. II. BÖLÜM, 1 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁴ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁵ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun (HUMK) aksine “yazılı delil başlangıcı” yerine “delil başlangıcı” tabirini kullanmıştır (Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Değiştirilmiş 2. Bs., Ankara, 2013, s. 1096).

⁶ 5941 sayılı ÇekK m. 3, f. 1.

Buna karşılık süresi içerisinde bankaya çeki ödenmek üzere ibraz etmeyen/ibraz süresini geçiren hamilin elindeki çek, kanaatimizce her ne kadar kambiyo senedi niteliğini yitirmese de⁸, hamil, söz konusu çekin ödenmemesinden sorumlu olanlara karşı kambiyo hukukuna dayalı olarak ileri sürebileceği haklarını yitirecektir. Bir başka ifadeyle, muhataba çeki ibraz süresi geçtikten sonra ibraz eden hamil, çek hesabında hiç karşılık olmaması ya da karşılığın kısmen bulunması gibi durumlarda, kambiyo hukukuna dayanan müracaat hakkını kaybedecektir (bkz. TTK m. 808)⁹.

Ayrıca, kısaca vurgulamak gerekirse, “*muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü*”, “*yapılacak ciroların geçerliliği*” ve “*çekten cayma*” konularında da “*ibraz süreleri*” son derece büyük önem arz etmektedir. Şöyle ki muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü, TTK m. 796’da belirtilen ibraz süresinin geçmesiyle sona ermektedir. Zira TTK m. 799, f. 2 hükmü uyarınca, ibraz süresi geçtikten sonra artık muhatabın ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Diğer taraftan ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro, TTK m. 793, f. 1’e göre, “*alacağın temliki*” hükmündedir. Bunun yanı sıra, TTK m. 799, f. 1 hükmünde, ibraz süresinin geçmesinden sonra, yani hukuken geçerli bir çekin, ibraz süresi içinde muhataba (ya da takas odasına) ödenmek üzere ibraz edilmemesinden sonra, düzenleyenin çekten cayabileceği¹⁰ belirtilmiştir. Dolayısıyla, ileride ayrıntılı olarak da açıkladığımız üzere, çekin süresinde ibraz edilmesine bağlanan hukuki sonuçların meydana gelmesi için, hamilin Kanun’da öngö-

⁷ Kendigelen, Abuzer/Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş Yedinci Bası’dan Onuncu (Tıpkı) Bası, İstanbul, Kasım 2015, s. 262, N. 1006.

⁸ Narbay, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bs. İstanbul 1999, s. 44 (Anıls: Çekten Cayma). Bu konuda Yargıtay aksi görüşü savunmaktadır. Yakın tarihli bir kararında Yüksek Mahkeme, “...T.T.K.nun 796. maddesi uyarınca süresinde ibraz edilmeyen takip dayanağı belgenin çek niteliğini yitirmiş olduğu ve kambiyo takibine konu edilemeyeceği...” şeklinde görüş belirtmek suretiyle ibraz süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin, kambiyo senedi niteliğini kaybettiğini ifade etmektedir [bkz. Yargıtay 12.HD, 23.09.2013, E. 21513, K. 29558 (www.kazanci.com)].

⁹ Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 266-267, N. 1020.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Narbay, Çekten Cayma, 2. BÖLÜM, III, başlığı altında yapılan açıklamalar.

rülen ibraz sürelerine uyması, yani çeki bu süre içerisinde muhataba ödenmek üzere ibraz etmesi gerekmektedir.

Çekin ibrazı için öngörülen süreler (TTK m. 796) zamanaşımı değil, hak düşürücü sürelerdir¹¹. Dolayısıyla bu sürelerin geçtiğini herhangi bir uyuşmazlıkta taraflar her zaman ileri sürebilecekleri gibi, hâkim ya da icra müdürü (İİK m. 168, m. 171) de kendiliğinden dikkate alacaktır¹². Ayrıca TTK’da ibraz sürelerini düzenleyen 796’ncı maddenin emredici bir hüküm olması¹³ ve hak düşürücü sürelerin kamu düzenine ilişkin olmasından dolayı, Kanun’da belirtilen bu süreler kural olarak sözleşme ile uzatılamaz. Fakat kısaca değinecek olursak, fiili olarak bu sürelerin uzaması ya da kısılması mümkündür¹⁴. Örneğin; hukukumuzda ileri düzenleme tarihli çek uygulaması vardır¹⁵. Şöyle ki; 03.02.2012 tarihli mükerrer Resmi Gazete’de yayınlanan “6273 sayılı ÇekK’da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile birlikte çek kullanımında önemli değişiklikler öngörülmüştür. Bu doğrultuda yeni bir hüküm ile 31.12.2017 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenle(n)me tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilmiştir (Geçici m. 3, f. 5)¹⁶. Dolayısıyla, 31.12.2017 tarihine kadar çeke teknik anlamda vade getirilmiş ve böylece çekin kredi aracı olarak kullanılması için yasal dayanak oluşturulmuştur¹⁷.

Kural olarak çek görüldüğünde ödenen bir kıymetli evrak olmasına rağmen (TTK m. 795, f. 1), çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin, ger-

¹¹ Öztan, Fırat Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bs., Ankara, 1997, s. 1167; Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., İstanbul, 2007, s. 220 (Anılış: Çek); Narbay, Çekten Cayma, s. 26.

¹² Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 266, N. 1019.

¹³ Narbay, Çekten Cayma, s. 40.

¹⁴ Tuna, Ergun/Göç Gürbüz, Diğdem, Ticaret Hukuku Prensipleri Cilt III Kıymetli Evrak, İstanbul 2013, s. 270-271.

¹⁵ Bozer, Ali/Göle, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 5. Bs., Ankara, 2016, s. 333.

¹⁶ Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., Ankara, 2015 s. 349, N. 13.

¹⁷ Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Yeniden Yazılmış 21. Bs., İstanbul, 2013, s. 344, N. 501d. Ayrıca bkz. Narbay, Şafak, “5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”, THD, Mart 2010, S. 43, s. 90 vd. (Anılış: 5941 Sayılı Çek Kanunu); Gençtürk, Muharrem, “Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerinde Bir Değerlendirme”, EÜHFD, C. XV, 2011, S. 1-2, s. 119-159.

çek düzenlenme tarihinden daha sonraki bir tarih olarak yazılmış olması halinde, ibraz süresi fiilen uzamış olur¹⁸. Ayrıca mücbir sebeplerle çekin ibraz edilememesi¹⁹ (TTK m. 811) ya da ibraz süresinin son gününün tatile denk gelmesi (TTK m. 816) hâllerinde de ibraz süresi fiilen uzayacaktır.

2. Kanunda Öngörülen İbraz Süreleri ve Bu Sürelerin Hesaplanması

Hukumumuzda çeklerin ibrazı ile ilgili süreler, TTK m. 796’da düzenlenmiştir. Maddenin 1’inci ve 2’nci fıkrasında belirlenen sürelerin dayanak noktası, “düzenlenme yeri” ve “ödeme yeri”dir. Çekin düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı yer ise, ibraz süresi on gün; farklı yerler ise, bir aydır. Ayrıca ödeme yeri ile düzenlenme yeri aynı kıtada yer alan iki farklı ülke ise, ibraz süresi yine bir aydır. Fakat ülkeler farklı kıtada yer alıyor ise, ibraz süresi üç aydır. Önemle belirtmek gerekir ki burada dikkate alınacak olan, fiili düzenlenme ya da ödeme yerleri değil, çekin üzerinde yer alan düzenlenme ya da ödeme yerleridir²⁰. Dolayısıyla ibraz süresi dikkate alınırken veya bunun hukuki sonuçlarıyla ilgili bir uyumsuzlukta, hamilin çeki fiilen düzenlediği ya da ödeme için ibraz ettiği yerin bir önemi olmayacaktır. Bu konuda çekin üzerinde yazılan yerler dikkate alınacaktır.

Burada sorun teşkil edebilecek bir durum da çekin üzerinde ödeme yeri ile düzenlenme yerinin açıkça yazılı olmamasıdır. Bir kez daha önemle vurgulamak gerekirse, ibraz sürelerinin belirlenebilmesi için ödeme ve düzenlenme yerlerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde açık olması gerekir²¹. Çekin unsurları TTK m. 780²²’de; unsurla-

¹⁸ Khalilov, Zaur, Azerbaycan ve Türk Hukukunda Çekte İbraz ve Ödeme (Danışman: Prof. Dr. Yedigâr İzmirli), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 51.

¹⁹ Bozer/Göle, s. 333; Çeker, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku, 7. Bs., Ankara, 2013, s. 606.

²⁰ Kendigelen, Çek, s. 210. Bu konuda Yargıtay da aynı görüştedir. Nitekim Yargıtay bir kararında, “... Çekin farklı yerde ibraz edilmiş olması, ibraz süresinin uzaması sonucunu doğurmaz...” sonucuna varmıştır [Yargıtay 12.HD. 15.10.2015, E. 19816, K. 27212 (emsal.yargitay.gov.tr)].

²¹ Narbay, Şafak, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramına ‘De Lege Lata’ ve ‘De Lege Ferenda’ Çözüm Önerileri”, Ünal Tekinalp’e Armağan, C.1, İstanbul 2003, s. 795 (Anılış: Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramı).

rın bulunmaması durumu ise, TTK m.781²³'de düzenlenmiştir. TTK m. 781 hükmünün 2'nci fıkrasına göre “Çekte açıklık yoksa, muhatabın

²² 15.07.2016 tarih ve 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un (RG. 09.08.2016/29796) 70'inci maddesiyle yapılan değişiklik sonucu TTK m. 780'nin son hali şöyledir: (1) Çek; a) Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi, c) Ödeyecek kişinin, “muhatabın” ticaret unvanını, d) Ödeme yerini, e) Düzenlenme tarihini ve yerini, f) Düzenleyenin imzasını, g) (Ek: 15/7/2016-6728/70 md.) Banka tarafından verilen seri numarasını, h) (Ek: 15/7/2016-6728/70 md.) Karekodunu, içerir. (2) (Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.) Çek alacaklıları, ellerinde bulunan çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere karekod aracılığıyla erişim sağlayabilir. Karekod ile; a) Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, b) Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, c) Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı, d) Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı, e) Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı, f) Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve tutarı, g) İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi, h) İbraz edilen son çekin ibraz tarihi, ı) İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi, i) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları, j) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı, k) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören son çekin ibraz tarihi, l) Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi, m) Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı, n) Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi, çek hesabı sahibi ya da cizantının rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur.

(3) (Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.) İkinci fıkrada belirtilen verilere ulaşılmasını sağlayacak karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemi 5411 sayılı Kanunun ek 1 inci madde hükmü uyarınca kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulur. Risk Merkezi sistemdeki verileri, 5411 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinin on birinci fıkrası uyarınca bilgi alışverişini gerçekleştirdiği şirket ile paylaşmaya yetkilidir. Bu yetki kullanıldığı takdirde sistem bilgilerin paylaşıldığı şirket nezdinde kurulabilir.

(4) (Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.) Çekte yer alacak MERSİS numarası ile karekodun tanım ve içerikleri ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığının müştereken çıkaracağı tebliğle belirlenir.

²³ 6728 sayılı Kanunun 71'inci maddesiyle yapılan değişiklik sonucu TTK m. 780'nin son hali şöyledir: (1) 780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz.

(2) Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek,

ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir". Hükme baktığımızda, çekte ödeme yerinin belirtilmemesinin herhangi bir sorun oluşturmayaacağı²⁴ ve ödeme yeri unsurunun zorunlu bir unsur olmaktan çıkarıldığı görülmektedir²⁵. Daha açık bir söyleyişle, çekte ödeme yeri unsuru kanaatimizce ihtiyari bir unsurdur²⁶. Zira TTK m. 780, f. 2 hükmü uyarınca her halükarda çekte bir ödeme yeri var olacaktır. Uygulamaya baktığımızda, muhatap bankalarca bastırılan çeklerin tamamında, çeklerin üzerinde (genellikle sağ üst köşede), keşide (düzenlenme) yeri ve tarihinin yazılması için bırakıldığı gibi, ödeme yerinin yazılması için bir yer bırakılmamakta/ayrılmamaktadır. Bunun yanında, çeki düzenleyenler de çekin üzerine ödeme yeri ile ilgili bir ayrıca bir belirtme yapmamaktadırlar. Çünkü ödeme yeri, kanaatimizce ihtiyari bir unsur olduğu için, her bir bastırılan/düzenlenen çek yaprağında, mutlak surette muhatabın ticaret unvanı yazılı (matbu) olacağı için, muhatabın ticaret unvanının ya-

ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.

(3) Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır.

(4) (Ek: 15/7/2016-6728/71 md.) Yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, 780 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen banka tarafından verilen seri numarası ve/veya (h) bendinde belirtilen karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemez.

²⁴ Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramı, s. 799-800.

²⁵ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 239, N. 920; Poroy/Tekinalp, s. 297, N. 437; Bahtiyar, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri, Yeni TTK'ya Uyarlanmış 12. Bs., İstanbul, Ekim 2014, s. 133-134 (Anılış: Kıymetli Evrak Hukuku); İmregün, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, 2003, s. 125. Benzer şekilde Ayli, Ali/Yardımcıoğlu, Didem, Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, Basım Yılı: 2015, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s. 3203 (Ancak yazarların kullandığı “düzenleme” ibaresi, kanuni terminolojiye uygun değildir. Zira 6102 sayılı TTK m. 780, f. 1, (e) bendinde aynen “Düzenlenme tarihini ve yerini” ibaresi kullanılmaktadır. Dolayısıyla kanuni terminolojiye uygun olan kullanım “düzenleme” değil, “düzenlenme”dir).

²⁶ Ödeme yeri unsurunun “alternatif zorunlu unsur” olarak nitelendirildiği bir görüş için bkz. Bozer/Göle, s. 230-236.

nında gösterilen yer de ödeme yeri olarak nitelendirilecektir. Şayet muhatabın ticaret unvanı yanında bir yer gösterilmemişse, bu takdirde ödeme yeri, muhatabın merkezinin bulunduğu yer olacaktır.

Devamındaki fıkra (TTK m. 781, f. 3), “*Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır*” denilmiştir. Burada kanun koyucu çekin üzerinde düzenlenme yerinin açıkça bulunmaması halinde çeki derhal geçersiz saymamış, düzenleyenin adının (imzasının) yanında yazılı olan yeri düzenlenme yeri olarak kabul ederek bu duruma bir alternatif sağlamıştır. Şayet düzenleyenin adının (imzasının) yanında da bir yer belirtilmemişse, bu durumda söz konusu senet çek olarak nitelendirilemeyecektir. Ayrıca, bir çekin üzerinde birden fazla düzenlenme yerinin yazılması da çekin geçersizliğini doğuracak²⁷ ve böyle bir senet, artık “*adi havale*” hükmünde sayılacaktır²⁸.

TTK’nın 796’ncı maddesinin son fıkrasında “*Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar*” denilmek sureti ile ibraz sürelerinin nasıl hesaplanacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. Buna göre çekin esaslı ve zorunlu bir şartı²⁹ olan ve bulunmadığı zaman çekin geçersizliği sonucunu doğuran³⁰ düzenlenme tarihinin ilk günü, ibraz süresinin hesaplanmasında dikkate alınmayacaktır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, takvimde bulunmayan ya da birden fazla veya birbirinden farklı düzenlenme tarihlerini içeren çekler de geçersiz olacaktır³¹. Dolayısıyla, çekin üzerinde yazılı

²⁷ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 241, N. 929; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 129.

²⁸ Eriş, Gönen, Açıklamalı- İctihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Bs. Ankara, 2004, s. 108 (Anılış: Çek Hukuku 2004). Yargıtay da son tarihli bir kararında, “... takip dayanağı çekler tanzim tarihlerinden itibaren on günlük yasal süreden sonra muhatap bankaya ibraz edildiğinden kambiyo senedi özelliği yoktur. Bu durumda takip dayanağı belgeler kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale) icra mahkemesince...” diyerek bu konudaki görüşünü belirtmiştir [Yargıtay 12.HD. 15.10.2015, E. 11003, K. 22967 (emsal.yargitay.gov.tr)].

²⁹ Poroy/Tekinalp, s. 298, N. 439; Bozer/Göle, s. 219; İmregün, s. 126.

³⁰ Reisoğlu, Seza, Çek Hukuku, Ankara, 2011, s. 202; Pulaşlı, s. 279, N. 26; Poroy/Tekinalp, s. 298, N. 439; Bozer/Göle, s. 219.

³¹ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 240, N. 926. Ancak burada Yargıtay’ın artık istikrar kazanmış olduğu söylenebilecek bir görüşünü belirtmek gerekir ki, Yüksek Mahkeme, düzenlenme tarihi olarak 31 Haziran, 31 Kasım gibi yazımların geçerli olduğunu ve o ayın son gününe karşılık geldiğini ifade etmektedir [bkz. Yargıtay 19. HD., E. 2000/5759, K. 2000/8600 T. 12.12.2000; Yargıtay 12. HD., E. 2001/16461,

ve geçerli olan düzenlenme tarihinden sonraki günden itibaren ibraz süreleri hesaplanacaktır³².

TTK'nın 816'ncı maddesinde, *“Bir çekin ibrazı ve protestosu, ancak bir iş gününde yapılabilir”* denilmektedir. Hükmün devamı ise, *“Çeke ilişkin işlemler ve özellikle ibraz ve protesto veya buna eş değer belirleme işlemlerinin yapılması için kamunla belirli sürenin son günü, pazara veya diğer bir tatil gününe rastladığı takdirde, bu süre onu izleyen ilk iş gününü kapsayacak kadar uzar. Aradaki tatil günleri süre hesabına dâhildir”* şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla çeki elinde bulunduran hamil, bu çeki muhatap bankaya ancak bir iş gününde ödenmek üzere ibraz edebilecektir.

İbraz süresinin son gününün bir tatile denk gelmesi halinde ibraz süresi tatili izleyen ilk iş gününün sonuna kadar uzayacaktır. Böylece ibraz ve ödenmeme durumunun tespiti işlemleri tatili izleyen bu ilk iş gününde de yapılabilecektir³³. Dolayısıyla çekin son ibraz gününün cumartesi gününe denk gelmesi halinde ibraz süresi, takip eden ilk iş günü mesai bitimine kadar uzayacaktır. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, bu on gün, bir ay ya da üç aylık ibraz süreleri içerisinde yer alan tatil günleri sürenin işleminde hesaba katılacaktır³⁴.

K. 2001/17872 T. 5.11.2001 (www.kazanci.com)]. Buna karşılık öğretide farklı görüşler de bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahtiyar, Mehmet, Yargıtay Kararları Işığında Kambyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı, Batider, C. XX, S. 1, Y. 1999, s. 48 vd. (Anılış: Keşide Tarihi); Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3209-3211.

³² 6762 sayılı TTK'da ibraz süreleri ve bu sürelerin başlangıcı m. 708'de düzenlenmekteydi. Söz konusu bu düzenlemede ibraz sürelerinin ne zamandan itibaren hesaplanacağı 4'üncü fıkra hükmünde *“Yukarda yazılı müddetler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler”* şeklinde kaleme alınmıştı. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Narbay, Şafak, Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığı'na Sunulan Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı İle İlk Tasarının *“Kıymetli Evrak Kitabı”* Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, Sayı 1, Yıl 2006, s. 255-257 (Anılış: Tasarıların Karşılaştırılması).

³³ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 267, N. 1017.

³⁴ Reisoğlu, s. 204; Pulaşlı, s. 316, N. 4; Çeker, s. 606.

3. Çekin İbraz Edilmesinin Sonuçları

A. İbrazın Süresi İçinde Yapılmasının Sonuçları

Çeki elinde bulunduran hamilin Kanunda öngörülen süreler içerisinde çeki muhatap bankaya ödenme amacıyla ibraz etmesiyle, çeki bağlanan hukuki sonuçlar meydana gelecektir. Çeki elinde bulunduran hamilin çeki süresi içinde muhatap bankaya ibrazı halinde öncelikle çekte yer alan alacak muaccel hale gelir³⁵. İşte, ibraz süresi içinde ödenmek amacı ile ibraz edilen, ancak çek hesabında karşılık bulunmaması nedeniyle muhatap bankaca ödenemeyen çekin, ödenmemesi (temerrüt) gerekçesiyle kanunen öngörülen hukuki, idari ve cezai yaptırımlar uygulanabilecektir³⁶. 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 63'üncü maddesiyle yapılan değişiklik sonucu ÇekK'dan doğan sorumluluğu "*hukuki, idari ve cezai sorumluluk*" olarak nitelendirebiliriz. Çünkü yapılan değişiklik sonucunda, ÇekK m. 5'in 1'inci fıkrasında "*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak 'karşılıksızdır' işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur*" denilmek suretiyle adli para cezası öngörülmüştür. Diğer taraftan, 5941 sayılı ÇekK'nın değişikliğe uğrayan 5'inci maddesinde bununla yetinilmeyip, 11'inci fıkra da, "*Birinci fıkra uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir*" hükmüne yer verilmiş ve çekin karşılıksız çıkması halinde daha önce (31.01.2012 tarih ve 6273 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan³⁷) ÇekK'da yer alan hapis cezası geri getirilmiştir.

³⁵ Narbay, Çekten Cayma, s. 44; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 144.

³⁶ Bkz. ve karşı. Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 264, N. 1011.

³⁷ 6273 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 5941 sayılı ÇekK m. 5, f. 1 hükmü şu şekilde idi: "*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması hâlinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilir. Bu fıkra hükmüne göre çek düzenleme ve çek hesabı açma*

Dolayısıyla çekin karşılıksız çıkması ya da karşılığının kısmen bulunması halinde hamilin hukuki ve cezai yollara başvurabilmesi³⁸ için, yine çekin süresi içerisinde muhataba ödenmek üzere ibraz edilip edilmediğine bakılacaktır. Yani karşılıksız çek keşide etme suçu, çekin süresi içinde ibraz edilmesi ve ödenmemenin usulüne uygun olarak tespiti ile oluşacaktır³⁹.

Çekin süresi içinde ibraz edildiği muhatap bankanın, meşru hamile karşı ve genel olarak ÇekK m. 3'e göre birtakım yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna göre muhatap banka çekin karşılığını ya da karşılığı yoksa kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı, ibraz süreleri içinde çeki usulüne uygun olarak ibraz etmiş meşru hamile ödemek zorundadır⁴⁰. Aksi takdirde muhatapın hem hukuki hem de cezai sorumluluğu doğacaktır⁴¹. Bunun dışında ÇekK m. 3'ün diğer fıkralarındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve ÇekK'nın 7'nci maddesinin 4'üncü ve 5'inci fıkralarındaki cezai hükümlerin uygulanabilmesi için de çekin süresi içinde ibraz edilmesi gerekmektedir⁴².

Hamil çekin ödenmediğini TTK m. 808'de belirtilen yöntemlerden biri ile tespit ettirdiği takdirde, cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma hakkını elde edebilecektir. Fakat bir kez daha önemle belirtmek gerekir ki, çek dolayısıyla hamilin başvurma hakkını kullanılabilmesi için de, çekin süresi içerisinde ibrazı zorunludur.

yasağı kararı, karşılıksızdır işlemine tabi tutulan çekin düzenlenmesi suretiyle dolandırıcılık, belgede sahtecilik veya başka bir suçun işlenmesi hâlinde de verilir.” Yani karşılıksız çek durumunda, hapis veya adli para cezası öngörülüyordu. Daha önce hapis cezasını veya adli para cezasını öngören hükümler kaldırılmıştı.

³⁸ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 264, N. 1011; Yıldız, Şükrü, “İbraz Süresini Geçiren Çek Hamilinin Hukuki Durumu ve Yargıtay Kararları”, Makalelerim (1988-2007), Ankara, 2008, s. 340.

³⁹ Khalilov, s. 56.

⁴⁰ Gürühan, Caner, Çekin Zayi Olması ve İptali, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bs., Ankara, 2015, s. 15.

⁴¹ Narbay, Çekten Cayma, s. 44. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Narbay, Şafak, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”da Değişiklik Yapan 4814 sayılı Kanunun ‘Çekte Şekil Şartları’ ve ‘Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü’ Konuları Açısından İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, C. 7, S. 1-2, s. 467-496 (Anılış: 4814 sayılı Kanun).

⁴² Bozer/ Göle, s. 318-320.

B. İbrazın Süresi İçinde Yapılmamasının Sonuçları

Çeki elinde bulunduran hamil, TTK'da belirtilen sürelerle uygun bir şekilde çeki muhatap bankaya ibraz etmezse, daha önce de belirttiğimiz üzere, her ne kadar çek geçerliliğini yitirmese⁴³de, bu sürenin kaçırılmasının bir takım önemli sonuçları olacaktır. Bunların en önemlisi, süresi içinde çeki muhatap bankaya ibraz etmeyen hamilin tüm sorumlulara karşı müracaat hakkını kaybetmesidir (TTK m. 808)⁴⁴. Hamilin ibraz süresini geçirmesiyle cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma hakkını yitirmesi sonucu, TTK m. 808, f. 3'ün karşıt anlamından çıktığı gibi, çekin bir ödeme aracı olmasının da doğal sonucudur⁴⁵. Fakat hamil, her ne kadar kambiyo hukuku çerçevesinde alacak isteminde bulunamazsa⁴⁶ da, çekin düzenlenmesine neden olan asıl/temel borç ilişkisinin tarafı ise, bu temel ilişkiye dayalı olarak icra takibi yapabileceği gibi⁴⁷, TTK m. 732 hükmü uyarınca, sebepsiz zen-

⁴³ Narbay, Çekten Cayma, s. 44.

⁴⁴ Kendigelen, Çek, s. 221; Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 266-267, N. 1020; Poroy/Tekinalp, s. 302, N. 445; Pulaşlı, s. 320, N. 19; Öztan, s. 1169; Domaniç, Hayri, Kıymetli Evrak Hukuku, İlaveli 2. Bs. İstanbul, 1975, s. 483; Kınacıoğlu, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Bs., Ankara, 1999, s. 284.

⁴⁵ Narbay, Çekten Cayma, s. 44.

⁴⁶ Burada belirtmek gerekir ki, Yıldız, ibraz süresinin geçirilmesi sonrasında da hamilin kambiyo senetlerine mahsus yolla icra takibi yapabileceği görüşünü belirtmekte (bkz. Yıldız, s. 379); buna karşılık Yargıtay aksi görüşü savunmaktadır. Şöyle ki, yakın tarihli bir kararında Yüksek Mahkeme, "O halde, takip dayanağı çek süresi içerisinde ibraz edilmemesi nedeniyle kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale), icra mahkemesince öncelikle İİK.nun 170/a maddesi uyarınca itiraz eden borçlu M. S. yönünden takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, borçlunun imzaya itirazının incelenerek, takibin durdurulmasına karar verilmesi isabetsizdir" diyerek süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki dayanarak kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna gidilemeyeceğini ifade etmiştir [Yargıtay 12.HD, 09.04.2014, E. 8214, K. 10381 (www.legalbank.net)]. Ayrıca kambiyo senetlerine mahsus yolla takip yapılabilmesi için alacaklının elinde geçerli bir kambiyo senedi olması gerektiği konusunda bkz. Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özkan Sungurtekin, Meral, Özkes, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 2. Bs., Ankara, 2015, s. 288 (Anılış: İcra Hukuku); Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflas Hukuku, 1. Bs., Ankara, 2016, s. 345 (Anılış: İcra Hukuku); Uyar, Talih/Uyar, Alper/Uyar, Cüneyt, İcra ve İflas Kanunu Şerhi Cilt 2, Genişletilmiş ve Yeniden Yazılmış 3. Bs., Ankara, 2014, s. 3022.

⁴⁷ Öztan, s. 1170.

ginleşmeye dayalı olarak, çekin zamanaşımı süresinin⁴⁸ dolmasından itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde düzenleyene karşı dava açabilecektir⁴⁹. Bunların yanında süresi içinde ibraz edilmeyen bir çek hakkında ÇekK’da öngörülen idari ve cezai⁵⁰ yaptırımların uygulanması da mümkün olmayacaktır (ÇekK m. 5, f. 1)⁵¹. Aynı durum ÇekK m. 7’de öngörülen diğer cezai hükümler için de geçerlidir.

İbraz süresinin geçirilmesinin diğer bir sonucu da düzenleyenin çekten cayabilmesi noktasında karşımıza çıkmaktadır (TTK m. 799, f. 1). Buna göre çeki düzenleyen kişi, ancak ibraz süresinin sona ermesinden sonra çekten cayabilecektir. Dolayısıyla ibraz süresi sona ermeden yapılan bir cayma muhatap banka açısından bağlayıcı değildir⁵². Ancak düzenleyen tarafından cayma beyanının muhatap bankaya ibraz süresi içerisinde yöneltilmesi hukuken geçerlidir⁵³ ve bu durumda muhatap banka, bu beyanı, şayet ibraz süresi içinde söz konusu çek muhataba ödenmek üzere ibraz edilmemişse, ibraz süresinin geçmesinden sonra uygulamaya alacak ve gereğini yapacaktır⁵⁴. Çekten caymayı düzenleyen TTK m. 799’un 2’nci fıkrasında⁵⁵ “Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz

⁴⁸ Bu arada, 6762 sayılı TTK’da ve 6102 sayılı TTK’nın Resmi Gazete’de yayımlandığı ve de yürürlüğe girdiği tarihlerde çek açısından altı (6) ay olan zamanaşımı süresi, 31.1.2012 tarih ve 6273 sayılı Kanunun 8’inci maddesiyle üç (3) yıla çıkarılmıştır.

⁴⁹ Yargıtay 12.HD. 07.11.1997, E. 4022, K. 8328 (Eriş, Gönen, Açıklamalı- İhtihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara, 2000, s. 222). Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kendigelen, Abuzer, “Müracaat Hakkını Kaybeden Çek Hamilinin Başvurabileceği Hukuki Yollar”, Hüseyin Ülgen’e Armağan, C.1, İstanbul 2007, s. 727-740 (Anılış: Müracaat Hakkı).

⁵⁰ 6728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle artık ÇekK 5’inci maddenin 1’inci fıkrasına göre verilen adli para cezaları ödenmezse 11’inci fıkraya göre hapis cezasına çevrilir.

⁵¹ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya, s. 266-267, N. 1020.

⁵² Kendigelen, Abuzer, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)”, [Makalelerim(1986-2001)], C. I, 2. Bs.İstanbul, 2006, s. 94 (Anılış: Çekten Cayma); Narbay, Çekten Cayma, s. 52; Yıldız, s. 379; Pulaşlı, s. 326, N. 33.

⁵³ Kınacioğlu, s. 285. Ayrıca bu konudaki tartışmalar için bkz. Narbay, Çekten Cayma, s. 58-65.

⁵⁴ Narbay, Çekten Cayma, s. 80.

⁵⁵ TTK m. 799 hükmünün 6762 sayılı TTK’daki karşılığı 711’inci maddedir. Bu maddede 5838 sayılı Kanun ile değişiklik yapıncaya kadar madde üç fıkradan oluşuyordu ve 3’üncü fıkra hükmü “ödemeden men/ödeme yasağı” kurumunu düzenliyordu. Ancak 5838 sayılı Kanunun 32’nci maddesinin 19’uncu fıkrası hükmü ile 3’üncü fıkra hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece 6762 sayılı TTK m. 711 iki fıkra olarak kalmış ve 6102 sayılı TTK m. 799’a da bu iki fıkra aynı şekilde aktarılmıştır.

süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir” denilmek suretiyle muhatap bankaya ödeme yapıp yapmama konusunda bir serbestlik/yetki tanınmıştır. Düzenleyenin çekten caymaması olasılığında, muhatap bankanın ödeme yetkisinin ne kadar süre ile devam edeceği konusu öğretide tartışmalıdır⁵⁶.

Eğer ibraz süresi geçirildikten sonra muhatap bankaya çek ödenmek üzere ibraz edilirse ve çek hesabında da herhangi bir karşılık bulunmuyorsa, bu durumda muhatap banka ödenmeme sebebi olarak çekin üzerine sadece ibraz süresinin geçirildiğini yazmak zorundadır⁵⁷. Fakat düzenleyen cayma hakkını kullanmışsa ve çek hesabında da yeterli miktarda karşılık bulunuyorsa, ibraz süresinin geçirilmesinden sonra çekin ödenmek üzere muhataba ibrazında, muhatap bankanın bu çeki ödeme zorunluluğu/yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi halde muhatap, düzenleyene karşı sorumlu olacaktır⁵⁸. Bununla birlikte, düzenleyen cayma hakkını kullanmamış ve hamil de süresi geçtikten sonra çeki muhatap bankaya ödenmek üzere ibraz etmişse, muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü ortadan kalkacağından, çekin karşılığı olmasına rağmen ödemeden kaçınması, muhatabın herhangi bir sorumluluğuna yol açmayacaktır⁵⁹.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro alacağın temliki hükmündedir ve alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur (TTK m. 793). Dolayısıyla, ibraz süresinin geçmesinden sonra yapılacak bir ciro alacağın temliki hükmünde olacağından, böyle çeki elinde bulunduran hamile karşı, kişisel def’iler ileri sürülebilecektir⁶⁰.

Ayrıca kısaca değinmek gerekirse hamil, “...bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle...” elinde olan çeki süresi içinde muhatap bankaya ibraz edememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzayacaktır (TTK m. 811, f.

⁵⁶ Pulaşlı, s. 321-322, N. 22; Elmaz, Engin, Çekte İbraz ve Ödeme (Danışman: Prof. Dr. Oğuz Kürşat Ünal), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 38. Bu konudaki farklı görüşler için bkz. Narbay, Çekten Cayma, s. 78-80.

⁵⁷ Kendigelen, Çek, s. 221; Narbay, Çekten Cayma, s. 45.

⁵⁸ Kendigelen, Çek, s. 263; Narbay, Çekten Cayma, s. 45.

⁵⁹ Kendigelen, Çek, s. 221- 222; Narbay, Çekten Cayma, s. 45.

⁶⁰ Pulaşlı, s. 322, N. 24; Bozer/Göle, s. 328; Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 264, N. 1011; Yıldız, s. 345; Çeker, s. 608.

1). Mücbir sebepten kastedilen şey; hamilin elinde olmayıp dış bir etki-den gelen ve önceden öngörülüp önlenmesi olanaksız olan olaylardır⁶¹. Mücbir sebebin ibraz süresi içinde meydana gelmiş olması gerekir⁶². Fakat hamilin, bu mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamak gibi bir zorunluluğu da bulunmaktadır (TTK m. 811, f. 2).

TTK m. 811'in 3'üncü fıkrasında *"Mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil, çeki gecikmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek ve gereğinde protesto veya buna eş değerde bir belirlemeyi yaptırmak zorundadır"* denilmiş; hükmün 4'üncü fıkrası ise, *"Mücbir sebep, ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren onbeş günden fazla devam ederse, çekin ibrazına ve protesto çekilmesine veya buna eş değerde bir belirlemeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir"* şeklinde kaleme alınmıştır. Dolayısıyla mücbir sebep, hükmün 2'nci fıkrasındaki bildirimden itibaren onbeş gün içinde kalkarsa, hamil çeki gecikmeksizin ödenmek için muhataba ibraz eder; fakat kalkmazsa, çekin ibrazına gerek kalmadan başvurma hakkını kullanabilir⁶³.

Burada son olarak belirtmek gerekir ki, hukuken geçerli bir çekin muhataba süresi içinde ibrazı; polis, savcılık veya mahkemece önlenmişse, Yargıtay, hamilin, mücbir sebeplerle ilgili hükümlerden yararlanabileceği yönünde karar vermiştir⁶⁴.

II. SÜRESİ İÇİNDE İBRAZ EDİLMİYEN ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

1. Maddi Hukuk Açısından Sunulan Görüş

Kanunda öngörülen ibraz süreleri içerisinde, hamilin muhatap bankaya ibraz etmediği çekler; Yargıtay kararlarında ve doktrinde maddi hukuk açısından *"adi havale"* olarak nitelendirilmiştir. Şimdi bu kavrama açıklık getirmeye çalışacağız:

⁶¹ Eriş, Çek Hukuku 2004, s. 318.

⁶² Reisoğlu, s. 206.

⁶³ Reisoğlu, s. 206.

⁶⁴ Yargıtay 12. HD. 21.5.1992, E. 14081, K. 7005 (Eriş, Çek Hukuku 2004, s. 320).

A. Havale Kavramı

Havale ile ilgili hükümler 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK)⁶⁵ 555 ilâ 560'ncı maddeleri arasında düzenlenmiştir. Havalenin tanımı TBK m. 555'te, *"Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli şeyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir"* şeklinde yapılmıştır. Yani havale, bir kişinin başka bir kişiye kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da başka bir şeyi vermesi için üçüncü bir kimseye yetki vermesidir. Dolayısıyla havale ilişkisi vekâlet veya temsil ilişkisi olmayıp çift yetkilendirme içeren tek taraflı bir işlemdir⁶⁶. Bakıldığında havale ilişkisi, havale alıcısı ile havale ödeyicisi arasında bağımsız olmayan bir ilişkidir⁶⁷. Havale alıcısı burada sadece edimi kendi adına kabul etmek üzere yetkili kılınmaktadır⁶⁸.

Havale ilişkisinde çekte olduğu gibi üçlü bir ilişki mevcuttur. Bu üçlü ilişkide, *"havale eden"*, *"havale ödeyicisi"* ve *"havale alıcısı"* bulunmaktadır⁶⁹. Çek açısından bakacak olursak, *"havale eden"* ile *"düzenleyen"*, *"havale ödeyicisi"* ile *"muhatap"* ve *"havale alıcısı"* ile *"hamil"* arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir. Zaten havale de çek gibi bir ödeme aracıdır. Bazen tek bir edimle iki borç sona ermektedir. Havale ile birlikte, eğer havale eden havale ödeyicisine karşı alacaklı ve havale alıcısına karşı da borçlu ise, havale ödeyicisi havale alıcısına ödeme yaptığında, hem havale edenin havale alıcısına hem de havale ödeyicisinin havale edene karşı olan borcu sona ermektedir⁷⁰.

⁶⁵ 11.01.2011 tarih ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (RG. 04.02.2011/27836).

⁶⁶ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Bs., Ankara, 2015, s. 852; Zevkliler, Aydın/Gökyayla, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Bs., Ankara, 2014, s. 656; Tuna/Göç Gürbüz, s. 66.

⁶⁷ Havalenin hukuki niteliği için bkz. Kocaman, Arif B., "Havalenin Hukuki Niteliği Üzerine", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Y. 1994, C. 49, S. 1, s. 291-301.

⁶⁸ Günergök, Özcan, Alacağın Devrinde Borçlunun Hukuki Durumu, İstanbul, 2014, s. 12.

⁶⁹ Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 9. Bs., İstanbul, Ocak 2014, s. 1298-1300; Tuna/Göç Gürbüz, s. 66; Zevkliler/Gökyayla, s. 658; Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt II, 2. Bs., İstanbul, 2012, s. 243.

⁷⁰ Yavuz/Acar/Özen, s. 1299; Zevkliler/Gökyayla, s. 657; Eren, s. 854; Gümüş, s. 247.

Türk Hukukunda genellikle üç çeşit havalenin bulunduğu kabul edilir⁷¹: “*Olağan havaleler*” (TBK m. 555-560), “*emre yazılı havaleler*” (TTK m. 826-829) ve poliçe ve çek gibi “*nitelikli havaleler*”. Doktrinde ortaya konulan görüşlere bakıldığında, nitelikli havale sayılan çekte, kambiyo senedi vasfını yitirmesine sebep olan herhangi bir şekil eksikliği bulunduğu zaman, bu çekin artık “*adi havale*” olarak kabul edildiği görülmektedir⁷². Kanaatimizce, Yargıtay ve doktrinde, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin, “*adi havale*” sayılması yönündeki görüşün altında yatan temel mantık da budur. Yani süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çek, kambiyo senedi vasfını yitirmiş olarak değerlendirildiğinden, nitelikli bir havale olan çek, bu sebeple artık “*adi havale*” olarak kabul edilmektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse, havalenin geçerli olabilmesi için, TBK’da herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. Dolayısıyla havale, yazılı ya da sözlü olarak yapılabilir. Fakat uygulamada genellikle ispat kolaylığı açısından yazılı şekilde yapılmaktadır⁷³.

Havale ilişkisinde, çekin aksine, poliçede⁷⁴ olduğu gibi “kabul” ilişkisi bulunmaktadır. Yani havale ödeyicisinin bu ilişkiye dâhil olabilmesi için, havale alıcısına ödeme yapmayı kabul etmiş olması gerekir⁷⁵. Havale ödeyicisi ödemeyi kabul edince üçlü ilişki (havale eden, havale alıcısı, havale ödeyicisi) meydana gelir ve havale ödeyicisi havale alıcısına karşı borç altına girmiş olur⁷⁶. Bu aşamadan sonra ödemeyi kabul etmiş olan havale ödeyicisi, havale alıcısına karşı, sadece havale alıcısı ile aralarındaki ilişkiden veya havalenin içeriğinden kaynaklanan savunmaları ileri sürebilir; buna karşın havale eden ile kendisi arasındaki ilişkiden kaynaklanan savunmaları ileri süremez (TBK m. 557, f. 2).

⁷¹ Zevkliler/Gökyayla, s. 663; Özkan, Kemal, Havalenin Hukuki Niteliği (Danışman: Doç. Dr. Süleyman Yalman), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007, s. 13.

⁷² Yavuz/Acar/Özen, s. 1299; Zevkliler/Gökyayla, s. 663; Eriş, Çek Hukuku 2004, s. 108; Eren, s. 856.

⁷³ Yavuz/Acar/Özen, s. 1299; Kocaman, Arif B., Türk Borçlar Hukukunda Havale, Ankara, 2001, s. 21; Zevkliler/Gökyayla, s. 657; Eren, s. 856; Gümüş, s. 247.

⁷⁴ Poliçede kabul hakkında geniş bilgiler için birçoğu yerine bkz. Ülgen/Helvaci/ Kendigelen/Kaya, s. 113-117.

⁷⁵ Yavuz/Acar/Özen, s. 1301.

⁷⁶ Eren, s. 854; Yavuz/Acar/Özen, s. 1303; Zevkliler/Gökyayla, s. 661.

Dolayısıyla havale ödeyicisi ödemeyi kabul etmez ise, havale ilişkisi meydana gelmeyecektir. Bu durumda alacağını alamayan havale alıcısı, havale edene müracaat edebilecektir. Çünkü TBK m. 556, f. 2 hükmünde, “*Havaleyi kabul etmiş olan havale alıcısı, havale ödeyicisine başvurarak havalede belirlenen süre içinde alacağını elde edememişse, bu alacağı, havale edene karşı yeniden ileri sürebilir*” denilerek havale alıcısına bu imkân tanınmıştır.

Havale ilişkisinde, yukarıda da belirttiğimiz gibi, çekin aksine⁷⁷ “kabul” söz konusudur⁷⁸. Kanaatimizce burada aslında birbirinden farklı iki ilişki (çek ile havale ilişkisi) olmasına rağmen Yargıtay, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki zaten kambiyo senedi olarak nitelendirmediği için, çekte kabul ilişkisinin bulunmaması, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin “*adi havale*” olarak değerlendirilmesine engel değildir.

Böylece şunu söyleyebiliriz; eğer süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki “*adi havale*” olarak kabul edersek, havale ilişkisinde olduğu gibi, ibraz süresi geçirilmiş çekte de, muhatap bankanın daha sonra kendisine ibraz edilen bu çekin karşılığını ödeyeceğini kabul etmesi gerekir. Aksi takdirde ortada artık bir adi havale ilişkisi de olmayacaktır. Bunun sonucu olarak alacağını alamayan hamil, düzenleyene karşı ya sebepsiz zenginleşme davası (TTK m. 818/ f. 1-m; TTK m. 732) açacak ya da tarafı ise, temel ilişkiye dayanarak alacak davası açabilecektir⁷⁹.

B. Süresi İçinde İbraz Edilmeyen Çeki Adi Havale Kabul Eden Görüş

Süresi içinde ibraz edilmeyen çekin hukuki niteliğini “*maddi hukuk*” açısından değerlendirilen görüşe göre, aslında nitelikli bir havale olan çek, ibraz süresi içerisinde ödenmek üzere ibraz edilmediği takdirde, kambiyo senedi vasfını yitirmektedir ve artık bir “*adi havale*” hükmündedir⁸⁰. Yargıtay’ın da bu doğrultuda birçok kararı bulunmaktadır. Şöyle ki;

⁷⁷ TTK m. 784: Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır.

⁷⁸ Eren, s. 852-853; Yavuz/Acar/Özen, s. 1301; Tuna/Göç Gürbüz, s. 68.

⁷⁹ Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 284, N. 1082.

⁸⁰ Günay, Erhan, Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi, Soru ve Yanıtlı Güncellenmiş 4. Bs., Nisan 2014, s. 113.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin 19.01.2016 tarih ve E. 2015/31415, K. 2016/1213 sayılı kararında⁸¹, “*O halde, takip dayanağı çekin muhatap bankaya ibraz edilmemesi nedeniyle kambiyo senedi vasfını taşımadığından (adi havale), icra mahkemesince İİK.mun 170/a maddesi uyarınca takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, şikayetin reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir*” denilerek ibraz süresi geçirilmiş çek “*adi havale*” olarak nitelendirilmiştir.

Ayrıca Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin 20.12.2005 tarih ve E. 22376, K. 25548 sayılı bir başka kararında da⁸², “*İcra takibinin dayanağı olan çeklerin yasal süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmediği ve alacaklının müracaat hakkını kaybettiği, böylece takip dayanağı belge ile kambiyo senetlerine mahsus takip yolu ile takip yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca, dayanak belge adi havale niteliğinde olup, borç ikrarını içermediğinden İİK.mun 68. maddesinde sayılan belgelerden olmadığı için genel haciz yolu ile takibe de dayanak yapılamaz*” şeklinde değerlendirme yapılmıştır.

Yargıtay'ın bu kararı açısından bir konuya değinmekte fayda görüyoruz: Alacaklı tarafından borçlu aleyhine yapılan genel haciz yolu ile takiplere, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK)⁸³ m. 62'de “*İtiraz etmek isteyen borçlu, itirazını, ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde dilekçe ile veya sözlü olarak icra dairesine bildirmeye mecburdur*” şeklinde belirtildiği gibi, yedi gün içinde itiraz edilebilir. Süresi içerisinde yapılan bu itiraz üzerine yapılan icra takibi kendiliğinden durur (İİK m. 66, f. 1). Bu aşamadan sonra alacaklı elindeki belgeye göre hareket edecektir. Eğer alacaklının elindeki belge İİK m. 68, f. 1'de sayılan belgelerden biri ise, hem itirazın kaldırılmasını isteyebilir⁸⁴ hem de itirazın iptali davasını açabilir. Fakat bu belgelerden birisi mevcut değilse, bu takdirde sadece itirazın iptali davası açılabilecektir⁸⁵. Ayrıca bu

⁸¹ www.legalbank.net.

⁸² www.legalbank.net.

⁸³ 09.06.1932 tarih ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (RG. 19.06.1932/2128).

⁸⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, İcra Hukuku, s. 180; Uyar, Talih/Uyar, Alper/Uyar, Cüneyt, İcra ve İflas Kanunu Şerhi Cilt 1, Genişletilmiş ve Yeniden Yazılmış 3. Bs., Ankara, 2014, s. 1107.

⁸⁵ Kuru, Baki, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 1. Bs., Şubat, 2016, s. 120 (Anılış: İcra Hukuku); Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku, 1. Bs., Eylül 2016, s. 154 (Anılış: İstinaftan Sonra İcra Hukuku); Pekcanitez/Atalay/Özkan Sungurtekin/Özekes, İcra Hukuku, s. 147.

belgelerden herhangi birisinin olması alacaklının alacağını kısa sürede elde etmesini sağlayacaktır. Bu belgeler, “*imzası ikrar edilmiş adi senet*”, “*imzası noterlikçe onaylanmış senet*” ve “*resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri belgeler*”dir (İİK m. 68, f. 1). Yargıtay 12. HD’nin yukarıda özetini verdiğimiz 20.12.2005 tarihli kararında, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çeki, “imzası ikrar edilmiş adi senet”⁸⁶ olarak kabul etmediğini görmekteyiz. Zaten usul ispat hukuku açısından, ayrıntılarını ileride ortaya koyduğumuz üzere⁸⁷, Yargıtay ve doktrin böyle bir çekin “(yazılı) *delil başlangıcı*” olduğu yönünde görüş birliğine varmıştır. Delil başlangıçları da İİK m. 68, f. 1 açısından imzası ikrar edilmiş adi senet olarak kabul edilmemektedir⁸⁸. Yani, süresi içerisinde çeki muhatap bankaya ibraz etmeyen hamil, elindeki bu çek ile İİK m. 68 hükmünden yararlanamayacaktır.

Yargıtay’ın birçok başka kararında da, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çekler “*adi havale*” olarak kabul edilmiştir⁸⁹.

Görüldüğü üzere, maddi hukuk açısından, süresi içerisinde ödenmek üzere muhataba ibraz edilmeyen çek ilişkisi, adi bir havale ilişkisine dönüşmektedir. Burada artık TTK hükümlerinden ziyade TBK’nın havaleyle ilişkin hükümlerine bakılacaktır. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, TTK’da belirlenen ibraz sürelerinin geçirilmesinden sonra çek kendisine ibraz edilen muhatap banka, artık bir havale ödeyicisi sayılacak ve ödeme yapmayı kabul etmesi gerekecektir. Şayet banka ödemeyi kabul ederse, yapılan ödeme oranında borç sona erecektir. Buna karşılık banka,

⁸⁶ İmzası ikrar edilmiş senet için bkz. Kuru, İcra Hukuku, s. 121-123; Kuru, İstinaftan Sonra İcra Hukuku, 156-158; Pekcanitez/Atalay/Özkan Sungurtekin/Özekes, İcra Hukuku, s. 158-159.

⁸⁷ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlık altında yapılan açıklamalar.

⁸⁸ Kuru, İcra Hukuku, s. 122; Kuru, İstinaftan Sonra İcra Hukuku, 157; Pekcanitez/Atalay/Özkan Sungurtekin/Özekes, İcra Hukuku, s. 159.

⁸⁹ Benzer kararlar için bkz. Yargıtay 12.HD. 22.01.2015, E. 2014/33321, K. 2015/1442; Yargıtay 12.HD. 13.01.2015, E. 2014/32983, K. 2015/482; Yargıtay 12.HD. 17.12.2015, E. 21061, K. 32086; Yargıtay 12.HD. 17.09.2015, E. 16050, K. 21647; Yargıtay 12.HD. 15.09.2015, E. 18345, K. 21189; Yargıtay 12.HD. 21.10.2014, E. 18266, K. 24461; Yargıtay 12.HD. 09.04.2014, E. 8214, K. 10381; Yargıtay 12.HD. 16.10.2012, E. 20012, K. 29585; Yargıtay 12.HD. 23.11.2001, E. 18788, K. 19769; Yargıtay 12.HD. 28.04.1997, E. 4512, K. 4805; Yargıtay 12.HD. 18.04.1995, E. 5948, K. 5955 (www.legalbank.net).

ödemeyi kabul etmezse, bu durumda havale alıcısı olan hamil, TBK'nın havaleye ilişkin hükümlerine (m. 555-560) göre havale eden konumunda bulunan düzenleyene veya çeki kendisine ciro eden cirantaya başvurabilecektir (TBK m. 556, f. 2). Dolayısıyla havale eden konumunda olan kişi cirantalardan birisi ise, TBK hükümlerine göre havale alıcısı olan hamil bu cirantaya başvurabilecektir. Ayrıca hamilin düzenleyene karşı da, TTK m. 818/f. 1'in (m) bendinde yapılan atıf sonucunda, TTK m. 732'den doğan sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı bulunmaktadır⁹⁰. Hamilin açacağı bir davada ibraz süresi geçirilmiş çekten nasıl yararlanacağı hususu, ispat hukuku konusu olduğu için ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

2. İspat Hukuku Açısından Sunulan Görüş

Son zamanlarda gerek uygulamada gerek doktrinde ağırlık kazanan görüşe göre, ispat hukuku açısından, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek “(yazılı) *delil başlangıcı*” olarak kabul edilmektedir⁹¹. Bu başlık altında öncelikle “*delil başlangıcı*” kavramı ele alınacak; daha sonra ise süresi içinde ibraz edilmeyen çek için ispat hukuku çerçevesinde açıklamalarda bulunulacaktır.

A. Delil Başlangıcı Kavramı

Medeni usul hukukunda senet alınmasının imkânsız olduğu hâllerde kanun koyucu senetle ispat zorunluluğuna bazı istisnalar getirmiştir⁹². Senetle ispat kuralının istisnalarından birisi ise “*delil başlangıcı*”dır⁹³. Delil başlangıcı kavramı, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

⁹⁰ Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 283-284.

⁹¹ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁹² Bu istisnalar için bkz. Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 3.Bs., Ankara, 2015, s. 436 (Anılış: Medeni Usul); Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, Medenî Usul Hukuku, 1. Bs. Ankara, 2016, s. 413-426 (Anılış: Medeni Usul); Özbay, İbrahim, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Bs., Ankara, Haziran 2013, s. 260-264; Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, 1. Bs., Ağustos 2016, s. 363-378.

⁹³ Bkz. HMK m. 202'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(HMK)⁹⁴ m. 202’de düzenlenmiştir. Maddenin 1’inci fıkrasında, “*Senetle ispat zorunluluğu bulunan hâllerde delil başlangıcı bulunursa tanık dinlenebilir*” denilmiştir. Maddenin devamındaki fıkrada ise, “*delil başlangıcı*” kavramı açıklanmıştır. Buna göre; “*Delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir*” şeklinde tanımlanmıştır. Kanun hükmünde de görüldüğü üzere, delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin ispatına tek başına yeterli olmayan, fakat söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren bir belgedir⁹⁵. Böylece delil başlangıcının, başka delillerle desteklemesi gereken ve hukuki ilişkinin varlığına karine teşkil eden belge/belgeler olduğu ifade edilebilir. Delil başlangıcının bulunduğu hâllerde, senetle ispat zorunluluğu bulunmadığından, iddia sahibi iddiasını delil başlangıcı ile birlikte, tanık veya diğer takdiri delillerle ispat etmeye çalışacaktır⁹⁶.

HMK’da yer alan bu yeni düzenlemeye göre, m. 199’da yapılan tanıma uygun bir belgenin⁹⁷ delil başlangıcı sayılabilmesi için; bu belgenin, aleyhine ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmesi veya gönderilmesi ve varlığı iddia edilen hukuki işlemi tam olarak ispata yeterli olmamakla beraber, o hukuki işlemin varlığını muhtemel göstermesi gerekir⁹⁸. Yeni Kanun ile birlikte faks mesajı ve benzer şekilde teknik araçlarla gönderilen bir belgenin delil başlangıcı olarak sayılabilmesi için, kanun maddesine “*gönderilmiş*” ifadesi eklenmiştir⁹⁹. Ancak

⁹⁴ 12.01.2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (RG. 04.02.2011/27836).

⁹⁵ Yılmaz, s. 1097. Ayrıca belgenin tanımı için bkz. Yılmaz, s. 1079-1080; Gençcan, Ömer Uğur, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara, 2013, s. 843.

⁹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, Medeni Usul, s. 438; Yılmaz, s. 1098; Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, C. I, Ankara, 2016, s. 854.

⁹⁷ HMK m. 199: “Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu Kanuna göre belgedir”.

⁹⁸ Arslan, Medeni Usul, s. 418; Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK’ na Göre Yeniden Yazılmış 25. Bs., Ankara, 2014, s. 396; Pekcanitez/Atalay/Özekes, Medeni Usul, s. 437; Yılmaz, s. 1097; Görgün, L. Şanal, Medeni Usul Hukuku, 4. Bs., Ankara, 2015, s. 344.

⁹⁹ Özbay, s. 261.

belirtmek gerekir ki, sözü edilen belgelerin delil değeri taşıması için ayrıca genel kural olarak, hukuka aykırı olarak elde edilmemiş olması da gerekir¹⁰⁰.

1086 sayılı HUMK’da¹⁰¹, 6100 sayılı HMK m. 199 hükmünün karşılığı, “*yazılı delil başlangıcı (tahrirî mukaddimeî beyyine)*” kurumunu düzenleyen 292’nci maddede¹⁰² yer almaktaydı¹⁰³. Görüldüğü üzere, HUMK’dan farklı olarak HMK’da “*yazılı delil başlangıcı*” yerine “*delil başlangıcı*” kavramı kullanılmıştır. Böylece delil başlangıcı için artık yazılılık şartı aranmayacaktır¹⁰⁴. Dolayısıyla örneğin, ses kaydı da delil başlangıcı olarak kabul edilebilecektir¹⁰⁵. Ayrıca delil başlangıcına örnek olarak; bilgisayar ile yazılmış olup karşı tarafın parafını taşıyan belgeler, el ile yazılmış olup imzasız mektup veya senetler, borçlunun alacaklının defterine yazıp imzalamadığı yazılar, belge niteliği taşıyan film, fotoğraf, görüntü veya elektronik posta sayılabilir¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Medeni Usul, s. 418.

¹⁰¹ 18.06.1927 tarih ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (RG. 2,3,4/07/1927/622,623,624).

¹⁰² HUMK m. 292: Senetle ispatı lazımgelen hususlarda tahriri bir mukaddimeî beyyine mevcut olursa şahit istimai caizdir. Mukaddimeî beyyine müddeabihin tamamen sübutuna kafi olmamakla beraber bunun vukuuna delalet eden ve aleyhine ibraz edilmiş olan taraf canibinden verilen evrak ve vesaiktir.

¹⁰³ Yılmaz, s. 1096, Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Konuralp, Halûk, Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara, 2009; Göksu, Mustafa, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, HHFD, 2011, s. 53-65; Kuru, Baki, “Yazılı Delil Başlangıcı”, Ejder Yılmaz’a Armağan, C. 2, Ankara, 2014, s. 1383-1391 (Anılış: Yazılı Delil Başlangıcı).

¹⁰⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 396; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Medeni Usul, s.417-418; Özbay, s. 261; Tanrıver, s. 855, Aksi görüş için bkz. Kuru, Medeni Usul, s. 367. Ayrıca Kuru’ ya göre HMK m. 199 anlamında senet dışındaki bir belgenin kendisi, senetle ispat zorunluluğunun istisnası olmadığından, böyle bir belgenin kendisi, senetle ispat zorunluluğunun istisnası olmadığından, böyle bir belgenin başlangıcı öncelikle HMK m. 202 anlamında senetle ispat zorunluluğunun istisnası olan bir delil başlangıcı değildir. Bu nedenlerle, Kuru, senede karşı ileri sürülen delil başlangıcının yazılı olmasının gerekli olduğu; HMK m. 199’daki senet dışındaki belgelere karşı ileri sürülen delil başlangıcının yazılı olmasına gerek olmadığı görüşündedir. Yargıtay kararları da bu yöndedir (Kuru, Yazılı Delil Başlangıcı, s. 1383- 1391).

¹⁰⁵ Özbay, s. 261.

¹⁰⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Medeni Usul, s. 418-419; Kuru/ Arslan/Yılmaz, s. 396-397; Tanrıver, s. 855-856.

B. Süresi İçinde İbraz Edilmeyen Çeki Delil Başlangıcı Kabul Eden Görüş

Daha önce de ifade edildiği gibi, 6102 sayılı TTK'da ve 5941 sayılı ÇekK'da çeke bağlanan hukuki sonuçların meydana gelebilmesi için, çekin meşru hamil tarafından, Kanun'da belirtilen süreler (TTK m. 796) içerisinde muhatap bankaya ödenmek üzere ibraz edilmesi gerekmektedir.

Süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin niteliği ve geçerliliği konusu da tartışmalıdır. Doktrinde neredeyse görüş birliği içerisinde ifade edildiği üzere, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çek, ispat hukuku açısından “(yazılı) delil başlangıcı” hükmündedir¹⁰⁷. 6100 sayılı HMK hükümlerine göre ifade edecek olursak, ibraz süresi geçirilen çek, “delil başlangıcı” olarak kabul edilmektedir.

Dolayısıyla elinde süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen bir çek bulunan hamil, şartları gerçekleşmiş ise, “temel ilişki”ye veya “sebepsiz zenginleşme” hükmüne dayanarak açmış olduğu bir davada, söz konusu bu çekin “delil başlangıcı” olarak kabul edilmesi halinde tanık dinletebilecektir¹⁰⁸.

Yukarıdaki açıklamalarımızda da zaman zaman işaret ettiğimiz üzere, Yargıtay'ın son tarihli kararlarında süresi içinde ibraz edilmeyen çekler “(yazılı) delil başlangıcı” olarak kabul edilmektedir:

¹⁰⁷ Bu konuda Poroy/Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları (Çek Kanunu Yorumu İle) adlı eserlerinde, “Zamanaşımına uğrayan çekler yazılı delil başlangıcı niteliğini taşır ve alt ilişkiye dayanılması halinde kanıt olarak kullanılabilir” şeklinde görüş belirtmişlerdir (s. 332, N. 486). Ayrıca bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Medeni Usul, s. 418; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 397; Yılmaz, s. 1100; Gençcan, s. 845; Eriş, bu konudaki görüşlerini, “Eğer çek, emre yazılı olarak düzenlenmiş ve fakat düzenleme yeri yazılmamış ise, bu senet çek niteliğini kaybeder ve ancak havale sayılabilir. Halbuki, bu senet hamiline olarak düzenlenmiş ise, bu senet havale dahi sayılmaz. Olsa olsa bu işlem, yazılı delil başlangıcı sayılabilir” şeklinde ortaya koymaktadır (Eriş, Çek Hukuku 2004, s. 108); Öktem, Seda, “Çekte Müracaat Hakkı”, Hüseyin Ülgen'e Armağan, C.1, İstanbul 2007, s. 754; Çoşkun, Muzaffer, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul, 1994, s. 95-96; Kendigelen, Çek, s. 315; Kendigelen, “Müracaat Hakkı”, s. 738; Öztan, s. 878; Uslu, Kazım Menderes, Yeni TTK Tasarısı Nazara Alınarak Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, 1. Bs., Ankara, 2006, s. 266-267; Susuz, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, 1. Bs., İstanbul, 2008, s. 149; Çeker, 606-607.

¹⁰⁸ Susuz, s. 149.

Nitekim Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 03.02.2016 tarih ve E. 2015/13252, K. 2016/1467 sayılı kararına göre¹⁰⁹, “*Süresinde ibraz edilmeyen çekler yönünden taraflar arasında temel ilişki bulunması halinde böyle bir çeki yazılı delil başlangıcı olarak dayanabilir ve alacaklı alacağı her türlü delille kanıtlayabilir*” görüşü ifade edilmiştir.

Yargıtay'ın bu konuda aynı yönde daha birçok kararı bulunmaktadır¹¹⁰.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Yargıtay, süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çeklerin yanı sıra “*zamanaşımına uğramış çekleri*” de “*(yazılı) delil başlangıcı*” olarak kabul etmektedir¹¹¹. Dolayısıyla elinde, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen veya zamana-

¹⁰⁹ www.legalbank.net.

¹¹⁰ Benzer kararlar için bkz. Yargıtay 11.HD. 22.01.2007, E. 2005/13728, K. 2007/607; Yargıtay 19.HD. 14.05.2002, E. 3170, K. 3660; Yargıtay 19.HD. 26.05.2006, E. 643, K. 5636 (www.kazanci.com); Yargıtay 11.HD. 13.03.2006, E. 2005/2686, K. 2006/2568; Yargıtay 11.HD. 31.03.2005, E. 2004/6110, K. 2005/3050; Yargıtay 13.HD. 20.06.2005, E. 3950, K. 10378; Yargıtay 13.HD. 14.06.2005, E. 5358, K. 10017; Yargıtay 13.HD. 03.06.2013, E. 2012/18704, K. 2013/14795; Yargıtay 13.HD. 13.06.2005, E. 493, K. 9861; Yargıtay 13.HD. 01.02.2005, E. 2004/14049, K. 2005/1177; Yargıtay 13.HD. 13.12.2004, E. 11624, K. 18166; Yargıtay 13.HD. 08.11.2004, E. 5959, K. 16090; Yargıtay 13.HD. 19.01.2004, E. 2003/16488, K. 2004/172; Yargıtay 19.HD. 26.11.2015, E. 4711, K. 15671; Yargıtay 19.HD. 10.03.2014, E. 657, K. 4616; Yargıtay 19.HD. 13.06.2013, E. 7858, K. 11105; Yargıtay 19.HD. 03.07.2006, E. 1905, K. 7235; Yargıtay 19.HD. 19.12.2005, E. 3486, K. 12775; Yargıtay 19.HD. 24.11.2005, E. 1910, K. 11593; Yargıtay 19.HD. 15.04.2004, E. 2005/1676, K. 2005/4144; Yargıtay 19.HD. 03.02.2003, E. 2001/9144, K. 2003/937; Yargıtay 19.HD. 20.06.2002, E. 863, K. 4846; Yargıtay 19.HD. 29.03.2002, E. 2001/5359, K. 2002/2351; Yargıtay 19.HD. 01.03.2002, E. 2001/5211, K. 2002/1612; Yargıtay 19.HD. 23.10.2001, E. 2394, K. 6754; Yargıtay 19.HD. 07.10.1999, E. 4206, K. 5672 (www.legalbank.net).

¹¹¹ Yargıtay 19.HD. 16.01.2014, E. 2013/16016, K. 2014/1320; Yargıtay 19.HD. 23.06.2011, E. 126, K. 8416; Yargıtay 19.HD. 21.06.2010, E. 2009/12054, K. 2010/7791; Yargıtay 19.HD. 09.05.2006, E. 2005/8811, K. 2006/5123; Yargıtay 19.HD. 03.10.2005, E. 2004/12261, K. 2005/9449; Yargıtay 19.HD. 07.07.2005, E. 6285, K. 7780; Yargıtay 19.HD. 15.04.2005, E. 2573, K. 4146; Yargıtay 19.HD. 24.01.2005, E. 2004/6056, K. 2005/162; Yargıtay 19.HD. 11.11.2004, E. 3720, K. 11278; Yargıtay 19.HD. 31.03.2004, E. 2003/6613, K. 2004/3634; Yargıtay 11.HD. 18.03.2004, E. 279, K. 2661; Yargıtay 11.HD. 17.02.2014, E. 2013/13431, K. 2014/2773; Yargıtay 13.HD. 03.10.2011, E. 6515, K. 13732; Yargıtay 13.HD. 16.02.2005, E. 2004/14474, K. 2005/2243; Yargıtay 13.HD. 31.01.2005, E. 2004/12397, K. 2005/1095; Yargıtay 13.HD. 22.01.2004, E. 2003/10368, K. 2004/460 (www.legalbank.net).

şımına uğramış bir çek bulunan hamil, açacağı sebepsiz zenginleşme davası veya temel ilişkiden kaynaklanan bir alacak davasında bu çekten delil başlangıcı olarak yararlanabilecektir. Böylece davacı hamil, senetle ispat zorunluluğuna ilişkin meblağ sınırına bakılmaksızın iddiasını tanık deliliyle ispatlayabilecektir.

3. Değerlendirme ve Kanaatimiz

Yargıtay kararlarına ve doktrine baktığımızda, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekin hukuki niteliği konusunda hem maddi hukuk hem de ispat hukuku açısından nitelendirme yapıldığını gözlemlemekteyiz. Maddi hukuk açısından, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek “*adi havale*” olarak kabul edilirken, ispat hukuku açısından ise, “*(yazılı) delil başlangıcı*” olarak kabul edilmiştir.

Yargıtay kararlarını incelediğimizde, genel olarak, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekler, kambiyo senedi vasfını yitirmiş olarak değerlendirilmektedir. Bu çekler Yargıtay’ın bazı kararlarında¹¹² “*adi havale*”, bazı kararlarında¹¹³ ise “*(yazılı) delil başlangıcı*” olarak nitelendirilmiştir. Aslında ilk bakışta Yargıtay kararları arasında çelişki olduğu düşünülse de, kanaatimizce burada herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Çünkü Yargıtay bazı kararlarında, süresi içerisinde bankaya ibraz edilmeyen çekin kambiyo senedi vasfını yitirdiğini söyleyerek, söz konusu çeki/çekleri maddi hukuk açısından “*adi havale*” olarak nitelendirmiş¹¹⁴; bazı kararlarında da, yine söz konusu bu çekin/çeklerin kambiyo senedi vasfını yitirdiğini belirterek ispat hukuku açısından “*(yazılı) delil başlangıcı*” olarak kabul etmiştir¹¹⁵.

Belki bu konuda akla “*adi havale*”nin bir “*delil başlangıcı*” olup olmadığı sorusu gelebilir. Burada adi havale olarak kabul edilen senet, süresi içerisinde bankaya ödenmek üzere ibraz edilmeyen bir “*çek*”tir. Daha önce de açıkladığımız üzere¹¹⁶, bir belgenin delil başlangıcı sayılabilmesi için, bu belgenin, aleyhine ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmesi veya gönderilmesi ve varlığı iddia edilen hukuki

¹¹² Bkz. II. BÖLÜM, 1 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹³ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹⁴ Bkz. II. BÖLÜM, 1 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹⁵ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlığın, (B) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹⁶ Bkz. II. BÖLÜM, 2 numaralı başlığın, (A) alt başlığı altında yapılan açıklamalar.

işlemi tam olarak ispata yeterli olmamakla beraber, o hukuki işlemin varlığını muhtemel göstermesi gerekir. Bakıldığında, hamilin düzenleyene karşı bu çeke dayanarak açacağı bir sebepsiz zenginleşme veya alacak davasında söz konusu çek, düzenleyen tarafından verildiği ve aradaki hukuki ilişkiye karine teşkil ettiği için delil başlangıcıdır, denilebilecektir.

Şöyle ki, daha önce de bahsettiğimiz üzere¹¹⁷, süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çekler, her ne kadar aksi görüşler olsa da, kanaatimizce geçerliliğini yitirmemektedir. Çünkü kanun koyucu süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeklerin daha sonra ibraz edildiğinde, eğer çekten cayılmamışsa, ödenebileceği konusunda muhatap bankaya takdir yetkisi tanımıştır (TTK m. 799, f. 2). Yani çekin ibraz süresi geçse de geçerliliğini koruduğunu ve kendisine hukuki sonuç bağlandığını görmekteyiz. Dolayısıyla süresi içerisinde ibraz edilmeyen bütün çeklerin aynı kategoriye dâhil edilerek kambiyo senedi vasfını yitirdiğini savunmak, kanun koyucunun iradesine aykırı olduğu gibi, meşru hamilleri de önemli ölçüde zarara uğratacaktır. **Fakat çekten cayılmışsa ya da cayılmamasına rağmen süresi geçtikten sonra çek kendisine ibraz edilen muhatap banka, bu çekin bedelini ödememişse, söz konusu çek artık kambiyo senedi olarak geçerliliğini yitirecektir. Yani kanaatimizce, Yargıtay kararlarında hiçbir ayırım yapılmadan süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çeklerin geçersiz sayılması yerinde bir değerlendirme olarak kabul edilemez.**

Şayet ibraz süresinin geçmesinden sonra çekten cayılmamışsa, bu çekin muhatap bankaya ödenmek üzere ibrazında, bankaya ödeme yapıp yapmama konusunda serbestlik tanınmıştır. Muhatap bankanın ödememe yapmaması olasılığında çeki elinde bulunduran hamil, müracaat borçlusu ile aralarındaki ilişkiye dayanarak genel haciz yolu ile takip yapabileceği gibi, TTK m. 818'in 1'inci fıkrasının (m) bendinde yapılan atıf sonucu, TTK m. 732 gereğince çekin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden bir yıl içinde düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası da açabilecektir. Hamilin açmış olduğu bu davada belki elindeki tek dayanağı, süresi içerisinde bankaya ibraz edilmeyen çektir. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme davasında, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki, delil ya da delil başlangıcı olarak dikkate almamak hakkaniyete ve kanun koyucunun

¹¹⁷ Bkz. I. BÖLÜM, 1 numaralı başlık altında yapılan açıklamalar.

iradesine aykırı olacaktır. Bu sebeple Yargıtay'ın benimsediği ve bizim de katıldığımız görüşe göre; süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek, en azından diğer takdiri delillerle desteklenmesi gereken bir delil başlangıcıdır. Böylece davacı hamil, iddiasını süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek ve ayrıca tanık gibi takdiri delillerle ispatlayabilecektir.

Burada bir husus üzerinde önemle durmak gerekmektedir: Yukarıda da ifade edildiği üzere, çeklerde sebepsiz zenginleşme davası için zamanaşımı süresi, çekin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden bir yıldır (TTK m. 732, f. 4). Bir çekin zamanaşımına uğrama süresi de kanuni ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıldır (TTK m. 814). Yani hamilin, ibraz süresi geçtikten sonra sebepsiz zenginleşme davasını açabilmesi için üç yıl beklemesi, ancak bu süreden sonra da bir yıl içinde dava açması gerekmektedir. Bu üç yıllık süre içerisinde eğer düzenleyen çekten caymamışsa hamil, çeki bankaya ödenmek üzere ibraz edebilir. Bir kez daha vurgulamak gerekirse, süresi içerisinde yapılmayan bu ibraz üzerine banka ödeme yapıp yapmamakta serbesttir (TTK m. 799, f. 2). Fakat eğer çekten cayılmışsa, artık banka ödeme yapamayacağı gibi, doğal olarak hamil de başvuru hakkını yitirmiş olacaktır. Kanundaki düzenlemeye göre, başvuru hakkını yitiren hamilin sebepsiz zenginleşme davasını açabilmesi için çekin zamanaşımına uğramasını, yani üç yılın geçmesini beklemesi gerekir. Dolayısıyla buradaki düzenlemede hamilin başvuru hakkını yitirdiği durumlar dikkate alınmamıştır¹¹⁸. Bu da hamilin hakkı olan bir davayı açması için zaman kaybı yaşaması ve zarara uğramasına sebep olabilir. Kanaatimizce Kanunda, çekte sebepsiz zenginleşme davası için poliçe hükümlerine atıf yapmak yerine ayrı bir düzenleme yapılmalı ya da TTK m. 732, f. 4 düzenlemesi “*zamanaşımına uğradığı ya da başvuru hakkının kaybedildiği tarihten itibaren bir yıl*” şeklinde değiştirilmelidir.

Bilindiği üzere HMK m. 200'e göre yapıldıkları zamanki miktar veya değeri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçen hukuki işlemler senetsiz ispat olunamaz. Dolayısıyla değeri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçen herhangi bir davanın senetle ispat edilmesi gerekir. Fakat HMK m. 203'te senetle ispat kuralının istisnaları, yani tanık dinlenebilecek hâller sayılmıştır. Bu maddede sayılan hâller dışında değeri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçen davalarda tanık dinletilemez.

¹¹⁸ Kendigelen/Ülgen/Helvacı/Kaya, s. 284, N. 1081.

Buna karşın HMK m. 202’de delil başlangıcı olan hâllerde de tanık dinletilebileceği belirtilmiştir. Yani taraflardan herhangi birisinin elinde delil başlangıcı sayılabilecek bir belge varsa, dava değeri ne kadar olursa olsun bu kişi tanık dinletebilecektir. Dolayısıyla süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeki delil başlangıcı olarak kabul edersek, dava değeri ne kadar olursa olsun davacı hamil iddiasını tanıkla ispat edebilecektir. Böylece zaten mağdur duruma düşmüş hamilin, az da olsa hakkını elde etmesi kolaylaşmış olacaktır.

TTK m. 732’de düzenlenen sebepsiz zenginleşmede zamanaşımı süresi, çekin zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren bir yıldır (f. 4). Fakat TBK m. 146’ya göre *“Kamunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, her alacak on yıllık zamanaşımına tabidir”*. Böylece mademki süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek borçlar hukuku anlamında adi havale kabul edilmektedir, bu takdirde zamanaşımı açısından TBK hükümlerini uygulamak daha çok hamilin lehine olabilecektir¹¹⁹. Nitekim Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 19.01.2016 tarih ve E. 2015/31415, K. 2016/1213 sayılı kararında¹²⁰, *“İcra takibinin dayanağı belge, muhatap bankaya süresinde ibraz edilmediği için çek vafşını taşımamaktadır. Bir başka deyişle kambiyo senedi niteliği bulunmayan bu belge ile başlatılıp kesinleşen takipte, İİK. nun 71/2. maddesi gereğince takibin kesinleşmesinden sonraki dönemde işleyecek zamanaşımı süresi TTK. nun 726. maddesine göre hesaplanmaz. Alacak kesinleştiğine göre, olayda BK.nun 125. maddesinin uygulanması yerine, yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir”* demek suretiyle, zamanaşımı açısından TBK hükmüne üstünlük tanımıştır. Dolayısıyla, adi havale ilişkisinde alacağını elde edemeyen hamilin on yıllık zamanaşımı süresi içerisinde genel hükümlere göre bir alacak davası açabilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Yani TTK’da özel olarak düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasındaki süreyi kaçırın hamilin TBK m. 146’ya göre on yıl içerisinde dava açabilmesi gerekir. Böylece hem zamanaşımı açısından hem de ispat hukuku açısından hamilin hakkını elde etmesi kolaylaştırılmış olacaktır.

¹¹⁹ Uslu, s. 267-268. Ayrıca bu konudaki görüş için bkz. Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s. 126, N. 423.

¹²⁰ www.legalbank.net.

SONUÇ

Günümüzde iş ve ticaret hayatının en temel ödeme aracı olan çekin ibraz sürelerini ve bu sürelerin kaçırılmasının sonuçlarını ele almaya çalıştık. Süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çekin hukuki niteliğinin ne olacağı konusu belirsizdir. Bu belirsizlik kısmen Yargıtay kararlarıyla giderilmiş olsa da kanaatimizce burada bir düzenlenme yapılması yerinde olacaktır. Yapılacak bir düzenlenmeyle süresi içerisinde bankaya ibraz edilmeyen çeklerin hukuki akıbetleri hakkında net ifadeler kullanılarak bu konudaki belirsizlik giderilebilir.

Mevcut düzenleme çerçevesinde biz de ileri sürülen görüşlere katılmaktayız. Yani maddi hukuk açısından süresi içerisinde ibraz edilmeyen çeklerin “*adi havale*”; ispat hukuku açısından “(yazılı) *delil başlangıcı*” olarak nitelendirilmesini savunmaktayız. Fakat kanaatimizce, süresi içerisinde ibraz edilmeyen çekler, çekten cayılana kadar ya da muhatap bankaya ibraz edilene ve ödenmediği tespit edilene kadar kambiyo vasfını yitirmemektedir. Dolayısıyla mevcut düzenlemelerde, ibraz süresi geçtikten sonra sebepsiz zenginleşme davasını beklemeden ve çeki bankaya ibraz etmeden temel ilişkiye göre bir alacak davası açıldığında, bu çekten ispat hukuku açısından “*adi senet*” olarak yararlanılabilir anlamı çıkmaktadır. Ancak burada bize göre bu çekin geçerliliğini yitirmemesi fikri, ibraz süresi geçtikten sonra çekin bankaya ibraz edileceği ve çekten cayılmamışsa ödenebileceği yönündeki Kanun maddesine (TTK m. 799, f. 2) dayanmaktadır. Bu konudaki görüşümüzü ibraz yapılması şartıyla sınırlamaktayız. Yani eğer bir çekten ibraz süresi geçtikten sonra, cayılmışsa, çek zamanaşımına uğramışsa, ibraz edilip ödenmediği tespit edilmişse ya da hiç ibraz edilmeden icra takibine veya alacak davasına konu olmuşsa, bu çek artık kambiyo senedi olarak kabul edilmeyecektir. Dolayısıyla ibraz süresi geçirilmiş söz konusu çek, artık maddi hukuk açısından “*adi havale*” ilişkisi, ispat hukuku açısından da “(yazılı) *delil başlangıcı*” olarak kabul edilecektir.

KAYNAKÇA

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflas Hukuku, 1. Bs., Ankara, 2016, s. 345 (Anılış: İcra Hukuku).

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, Medenî Usul Hukuku, 1. Bs., Ankara, 2016 (Anılış: Medeni Usul).

Ayli, Ali/Yardımcıoğlu, Didem, Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, Basım Yılı: 2015, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan,s. 3195-3239.

Bahtiyar, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri, Yeni TTK'ya Uyarlanmış 12. Bs., İstanbul, Ekim 2014, s. 129 (Anılış: Kıymetli Evrak Hukuku).

Bahtiyar, Mehmet, Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı, Batider, C. XX, Sayı: 1, Y. 1999, s. 41-53 (Anılış: Keşide Tarihi).

Bozer, Ali/Göle, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku,Güncellenmiş ve Genişletilmiş Beşinci Bs., Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2016.

Çoşkun, Muzaffer, Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul, 1994.

Çeker, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku, 7. Bs., Ankara, 2013.

Domaniç, Hayri, Kıymetli Evrak Hukuku, İlaveli 2. Bs., İstanbul, 1975.

Elmaz, Engin, Çekte İbraz ve Ödeme (Danışman: Prof. Dr. Oğuz Kürşat Ünal), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Bs., Ankara, 2015.

Eriş, Gönen, Açıklamalı- İctihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku,Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Bs., Ankara, 2004 (Anılış: Çek Hukuku 2004).

Eriş, Gönen, Açıklamalı- İctihatlı ve Uygulamalı Çek Hukuku, 3. Bs., Ankara, 2000.

Gençtürk, Muharrem, “Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerinde Bir Değerlendirme”, *EÜHFD*, C. XV, 2011, S. 1-2, s. 119-159.

Gençcan, Ömer Uğur, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara, 2013.

Göksu, Mustafa, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, *HHFD*, 2011, s. 53-65.

Görgün, L. Şanal, Medeni Usul Hukuku, 4. Bs., Ankara, 2015.

Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt II, 2. Bs., İstanbul, 2012.

Günay, Erhan, Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi, Soru ve Yanıtlı Güncellenmiş 4. Bs., Nisan 2014.

Günergök, Özcan, Alacağın Devrinde Borçlunun Hukuki Durumu, İstanbul, 2014.

Gürühan, Caner, Çekin Zayi Olması ve İptali, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bs., Ankara, 2015.

İmregün, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, 2003.

Khalilov, Zaur, Azerbaycan ve Türk Hukukunda Çekte İbraz ve Ödeme (Danışman: Prof. Dr. Yadigar İzmirli), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., İstanbul, 2007 (Anılış: Çek).

Kendigelen, Abuzer, “Müracaat Hakkını Kaybeden Çek Hamilinin Başvurabileceği Hukuki Yollar”, Hüseyin Ülgen’e Armağan, C.1, İstanbul 2007, s. 727-740 (Anılış: Müracaat Hakkı).

Kınacıoğlu, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Bs. Ankara, 1999.

Kocaman, Arif B., Türk Borçlar Hukukunda Havale, Ankara, 2001.

Kocaman, Arif B., “Havalenin Hukuki Niteliği Üzerine”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Y. 1994, C. 49, S. 1, s. 291-301.

Konuralp, Halûk, Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara, 2009.

Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, 1. Bs., Ağustos 2016 (Anılış: Medeni Usul).

Kuru, Baki, “Yazılı Delil Başlangıcı”, Ejder Yılmaz’a Armağan, C. 2, Ankara, 2014, s. 1383-1391 (Anılış: Yazılı Delil Başlangıcı).

Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK’na Göre Yeniden Yazılmış 25. Bs., Ankara, 2014.

Kuru, Baki, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 1. Bs., Şubat, 2016 (Anılış: İcra Hukuku).

Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku, 1. Bs., Eylül 2016 (Anılış: İstinaftan Sonra İcra Hukuku).

Narbay, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bs., İstanbul 1999 (Anılış: Çekten Cayma).

Narbay, Şafak, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramına ‘De Lege Lata’ ve ‘De Lege Ferenda’ Çözüm Önerileri”, Ünal Tekinalp’e Armağan, C.1, İstanbul 2003, s.793-821 (Anılış: Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramı).

Narbay, Şafak, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapan 4814 sayılı Kanunun ‘Çekte Şekil Şartları’ ve ‘Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü’ Konuları Açısından İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Erzurum Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, C. 7, S. 1-2, s. 467-496 (Anılış: 4814 sayılı Kanun).

Narbay, Şafak, Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığı’na Sunulan Yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısı İle İlk Tasarının “Kıymetli Evrak Kitabı” Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, Sayı 1, Yıl 2006, s. 255-257 (Anılış: Tasarıların Karşılaştırılması).

Narbay, Şafak, “5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”, THD, Mart 2010, S. 43, s. 65-97 (Anılış: 5941 Sayılı Çek Kanunu).

Öktem, Seda, “Çekte Müracaat Hakkı”, Hüseyin Ülgen’e Armağan, C.1, İstanbul 2007, s. 741-760.

Özbay, İbrahim, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Bs., Ankara, Haziran 2013.

Özkan, Kemal, Havalenin Hukuki Niteliği (Danışman: Doç. Dr. Süleyman Yalman), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Güncellenmiş Yedinci Bası'dan Onuncu (Tıpkı) Bası, İstanbul, Kasım, 2015.

Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 3. Bs., Ankara, 2015 (Anılış: Medenî Usul).

Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özkan Sungurtekin, Meral, Özekes, Muhammet, *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, 2. Bs., Ankara, 2015 (Anılış: İcra Hukuku).

Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, Yeniden Yazılmış 21. Bs., İstanbul, 2013.

Pulaşlı, Hasan, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Bs., Ankara, 2015.

Reisoğlu, Seza, *Çek Hukuku*, Ankara, 2011.

Susuz, Kağan, *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*, 1. Bs., İstanbul, 2008.

Tanrıver, Süha, *Medenî Usûl Hukuku*, C. I, Ankara, 2016.

Tuna, Ergun/Göç Gürbüz, Diğdem, *Ticaret Hukuku Prensipleri Cilt III Kıymetli Evrak*, İstanbul 2013.

Uslu, Kazım Menderes, *Yeni TTK Tasarısı Nazara Alınarak Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*, 1. Bs., Ankara, 2006.

Uyar, Talih/Uyar, Alper/Uyar, Cüneyt, *İcra ve İflas Kanunu Şerhi Cilt 1, Genişletilmiş ve Yeniden Yazılmış 3. Bs.*, Ankara, 2014.

Uyar, Talih/Uyar, Alper/Uyar, Cüneyt, *İcra ve İflas Kanunu Şerhi Cilt 2, Genişletilmiş ve Yeniden Yazılmış 3. Bs.*, Ankara, 2014.

Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 9. Bs., İstanbul, Ocak 2014.

Yıldız, Şükrü, "İbraz Süresini Geçiren Çek Hamilinin Hukuki Durumu ve Yargıtay Kararları", *Makalelerim (1988-2007)*, Ankara, 2008, s. 339-385.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Değiştirilmiş 2. Bs., Ankara, 2013.

Zevkliler, Aydın/Gökyayla, K. Emre, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 14. Bs., Ankara, 2014.

www.emsal.yargitay.gov.tr

www.kazanci.com

www.legalbank.net

